

ВІДГУК

офіційного опонента доктора політичних наук, професора Брусиловської Ольги Іллівни на дисертаційну роботу Звездової Олесі Олександрівні «Де-факто держави» на пострадянському просторі», подану на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку

Дисертаційна робота О. О. Звездової присвячена одній з актуальних тем міжнародних відносин – феномену «де-факто держав»; в українській політичній науці досі не було відтворено цілісної картини генези «де-факто держав» на пострадянському просторі та не з'ясовано їх вплив на регіональну систему міжнародних відносин. Значимість проблеми підтверджує те, що, як підкреслила авторка, сепаратистські території залишаються джерелом небезпеки та дестабілізують регіональну систему міжнародних відносин. Багато економічних, транспортних, політичних, енергетичних проектів не може бути реалізовано через існування конфліктів у Придністров'ї, Нагорному Карабаху, Південній Осетії та Абхазії. Нестабільність, у результаті цих конфліктів, дає основу для розвитку діяльності міжнародних злочинних угруповань і незаконної міграції. Політична стабільність пострадянського простору є залежною від урегулювання цієї ситуації. Це є загрозою не лише для держав, на території яких знаходяться сепаратистські регіони, але й загрозою для всієї системи європейської безпеки (с. 4). Враховуючи все це, вважаємо, що дисертаційна праця О. О. Звездової є актуальною як за тематикою, так і за підходами до вирішення наукової проблеми, відповідає потребі часу і тим політичним зрушеним, що спостерігаються у сучасних міжнародних відносинах.

Дисертацію виконано в межах науково-дослідної роботи кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Чорноморського

національного університету імені Петра Могили «Глобальні та регіональні проблеми міжнародних відносин: історія та сучасність» (державний реєстраційний номер 0114U005542»). Результати напрацювань і особистої участі О. О. Звездової в цих дослідженнях викладені у статтях в українських і зарубіжних наукових фахових виданнях, тезах міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференцій.

Також підкреслимо, що О. О. Звездовій вдалося власні наукові положення довести до рівня реальних складових, зокрема здобутки дисертаційної роботи були впроваджені кафедрою міжнародних відносин та зовнішньої політики Чорноморського національного університету імені Петра Могили у навчальні курси «Конфліктологія та теорія переговорів», «Міжнародні конфлікти», «Геополітика і геостратегія», «Міжнародні відносини та світова політика», «Теорія міжнародних відносин» тощо.

Не викликають заперечень обрані дисеранткою методи дослідження, які дали змогу проаналізувати «де-факто держави» на пострадянському просторі. Відтак висновки дисертаційної роботи забезпечуються тим, що автор комплексно використовує методологічні принципи, вміння оперувати якими дозволило О. О. Звездовій зробити свій оригінальний внесок у наукову розробку проблеми, а загальнонаукові, загальнологічні і спеціальні методи дослідження уможливили цілісне бачення проблеми «де-факто держав» на пострадянському просторі.

Дисертаційна робота характеризується належним ступенем обґрунтованості наукових положень і висновків, достовірність яких забезпечується потужною джерельною базою та документальними, аналітичними і соціологічними матеріалами, на основі яких в українську науку введено новий фактологічний масив, опрацьований авторкою, яка коректно зіставляє думки, наукові погляди зарубіжних і вітчизняних вчених, детально аналізує різні інформаційні ресурси – від концептуальних розвідок до публікацій мас-медіа.

Можливо найцікавішим є третій розділ дисертації, присвячений

питанню політико-правового визнання «де-факто держав» на пострадянському просторі. Авторка довела, що міжнародні організації, виступили не тільки в якості форуму для провідних держав регіону та світу, що надавало можливість прийти до консенсусу та виробити спільне рішення, але й в якості самостійних акторів міжнародних відносин регіону, які, володіючи певними важелями впливу, сприяли підтримці миру на пострадянському просторі (с. 109, 111, 114, 117). Серед держав-акторів конфліктів навколо «де-факто держав» виразніше за інших була охарактеризована позиція РФ. Очевидно, що вона мала незалежний й активний характер, а колективний Захід частіше лише реагував (с. 127, 128, 129). Цікавим є доробок дисерантки щодо впливу ще двох геополітичних гравців – Ірану і Туреччини. Обидві держави є релігійними, економічними і військовими союзниками Азербайджану і підтримують територіальну цілісність держави (с. 137). Й нарешті моделі та основні підходи до врегулювання проблеми також є необхідним елементом дисертаційної праці й у поданій роботі вони представлені на високому рівні. О. О. Звездова запропонувала 4 синтетичних основних сценарії майбутнього «де-факто держав» (реінтеграція до материнської держави; включення території «де-факто держави» до складу іншої держави; досягнення міжнародного визнання в якості незалежної держави; збереження статус-кво) та основні фактори, що визначають вірогідність того чи іншого сценарію (загальний політичний клімат на міжнародній арені, позиції провідних світових гравців, політична та економічна ситуація в материнській державі, від якої намагаються повністю відділитися сепаратистські території, могутність держави-покровителя або держави-патрона) (с. 153).

На нашу думку, основні наукові результати дисертаційної роботи О. О. Звездової, з одного боку, дозволяють говорити про новизну постановки і розв'язання проблемних питань, а з другого, побачити деякі суперечності

дослідження та спрямувати авторський інтерес на інші аспекти складного явища, яким є власне «де-факто держави» на пострадянському просторі.

У роботі доведено, що окрім історичних та етнополітичних причин на перший план виходять геополітичні чинники. Географічні території всіх цих «де-факто держав» належать до пострадянського простору і традиційно сприймаються російським політичним істеблішментом як зона національних інтересів Російської Федерації і сфери її геостратегічного впливу. Ґрунтуючись на цивілізаційній теорії, простежено закономірність активізації прозахідних курсів Азербайджану, Грузії, Молдови й України (намагання самоідентифікувати себе як частину західної цивілізації), що у різні роки ставало каталізатором загострення ситуації в бунтівних регіонах (с. 169).

Авторкою з'ясовано, що так звані «Донецька народна республіка» і «Луганська народна республіка» майже не мають спільних рис з іншими невизнаними державами на пострадянському просторі (с. 170).

В дисертації критично досліджено особливий потенціал має Організація за демократію та економічний розвиток (ГУАМ), членами якої є Грузія, Україна, Азербайджан і Молдова. Висновком стало те, що всі ці чотири материнські держави поєднує наявність на їх територіях сепаратистських регіонів, яка обумовлює схожість їх позицій (с. 171).

Завдяки цьому в роботі сформульовано низку наукових положень щодо реінтеграції України, головною умовою для чого є повне припинення військових дій на сході. Військова перемога української армії над незаконними збройними формуваннями, що латентно підтримуються російськими військами, безумовно буде супроводжуватися втратами серед населення і може закласти базу для реваншистських настроїв і поновлення конфлікту. Найкращим варіантом, юдей слід погодитися з авторкою, є введення миротворчого контингенту ООН, але не з такими обмеженими повноваженнями (захист місії ОБСЄ), як це пропонує російська сторона, а на всю територію, починаючи від лінії розмежування і до кордонів із РФ. У

такому випадку Російська Федерація виведе військові сили і техніку ще до приходу миротворців, щоб приховати свою участь у конфлікті, а збройні формування, що залишаться без підтримки на тривалий період, не зможуть чинити опір. Важливо звернути увагу на склад миротворчого контингенту, до якого повинні входити військові сили з незацікавлених держав (с. 172).

Зібраний фактологічний матеріал, основні положення та теоретичні узагальнення можуть бути використані як для подальшого поглиблена аналізу окресленої теми, так і для суміжної проблематики та вироблення пропозицій для діяльності владних національних політичних інститутів щодо вирішення проблем, пов'язаних з просуванням інтересів України в міжнародних відносинах.

Водночас, відзначаючи значні позитивні досягнення роботи, необхідно вказати на її недоліки, висловити окремі побажання та зауваження, оскільки серед переконливих аргументів і доведених думок вирізняються такі, що потребують більшої аргументації, зокрема:

По-перше: Деякі теоретичні положення мають дискусійний характер та потребують більш чіткого виявлення авторської позиції. Зауважи стосуються оригінальності визначення термінів «сепаратистські регіони», «де-факто держави», «невизнані державоподібні утворення», «держава-патрон» (с. 7-8, 50).

По-друге: Не викликають особливих заперечень обрані дисеранткою методи дослідження; авторка спирається на загальнонаукові, загальнологічні та спеціальні методи дослідження, насамперед такі, як історико-генетичний, історико-хронологічний й історико-порівняльний методи, конфліктологічний, інституційний та біхевіористський підходи, контент-аналіз, аналітико-прогностичний і сценарний методи, що дозволяє всебічно дослідити обрану наукову проблему. Але множинний характер застосованих у дисертації наукових методів не дозволяє повністю реалізувати їх у рамках запропонованого дослідження (с. 7);

По-третє: У першому розділі дисертації часом простежується певна описовість, подається перелік прізвищ науковців без аргументації їх підходів (с. 33, 34); але поряд з цим в тексті присутній й політологічний аналіз концепцій, підходів і наукових дискусій відповідно до конкретної тематики роботи (с. 27). На нашу думку, слушними були б більш розгорнуті авторські висновки щодо представлених поглядів, особливо якщо мова йде про погляди сучасних російських науковців та навіть політтехнологів (с. 27, 31, 32, 33, 34);

По-четверте: Другому розділу дисертації, особливо по часті Південного Кавказу (с. 51-64), притаманна ще більша описовість (молдовський кейс окреслено набагато краще з аналітичної точки зору). При цьому недостатньо обґрунтованим залишилося, чим же саме де-факто держави відрізняються від «невизнаних державоподібних утворень».

По-п'яте: Дисертація страждає через окремі порушення правил оформлення наукових праць, зокрема наукового апарату. На нашу думку висновки по розділах слід виокремлювати й формулювати більш стисло, але чітко, у повній відповідності до назви розділу. Висновки не може замінити простий переказ подій (с. 104-106, 164-166).

По-шостє: Дисертаційна праця не позбавлена мовних погрішностей, у розділах 2 та 3 часом спостерігається перехід від наукового до публіцистичного стилю викладу матеріалу.

Водночас зазначені зауваження не впливають на науковий, методологічний та методичний рівні дисертаційної роботи, яка справляє позитивне враження всеосяжністю дослідження проблеми, логікою викладення, суттю та аргументацією. Автореферат відповідає темі дисертації і дає повне уявлення про основні результати дослідження.

Висновок: Дисертаційна робота О. О. Звездової «Де-факто держави» на пострадянському просторі» виконана на високому теоретико-методологічному рівні, що знайшло відображення у висновках, що

складають науковий підсумок дисертаційної праці, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, які висуваються до кандидатських дисертацій, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку.

Офіційний опонент,
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних відносин
ФМВПС Одеського національного
університету імені І. І. Мечникова

О. І. Брусловська

Підпись

проф. Брусловської О.І.

ЗАСВІДЧУЮ
Вічний секретар ОНУ імені І.І. Мечникова
С. В. Курандо

2 травня 2019 р.